

ЛЕМ.фм+

ПАНРУСИНЬСКИЙ ТЫЖДЕННИК № 17 11.07-18.07.2016 ISSN 2451-246X WWW.LEM.FM

Мама літо. Співаме. Гуляме

4

Русин Михаїл Дудаш
третім десятбоїстом
в Європі!

8

«Лемкы сут найліпшы-
ма священниками»

14

Гунянка – Старий і но-
вий край

Зміст

Редакція

Рекомендуємо //

24

Історія каплиці на Горі Явір

Події каплиці і місця релігійного культу на Горі Явір вельократні были описуваны во вшелеякых публикациях о науковом, релігійным, або туристичным характері. Дванадцет років тому в річнику Магуры нашол ся монографічний ескіз...

4

Русин Михаїл Дудаш третім десятбоїстом в Европі!

6

Засідання Комісії Національних і Етнічних Меншын в Соїмі ПР

8

«Лемкы сут найліпшыма священниками»

11

Перед 145-ма роками Русины выдавали сатіру. Сміяли ся з єпіскопа

12

Выварны діла Василя Чурея в русиньскім музее

14

Гунянка – Старий і новий край

16

Старый и Новый Нью Йорк

19

На Липнику знова розгорить ся

30

Не знати мапу

34

Скоропис

35

Фафрідня і сокфіскуване

Редакція:

Шефредактор:
Демко Трохановскій,
технічний редактор:
Наталія Малецка-Новак,
члены редакції:
Богдан Гамбаль,
Севериян Косовскій,
Петро Медвідь,
Павел Малецкій.

Літо пришло. Чути то то не лем по температурах, котры не все сут высокы, але нарікати іщы неє што, бо кед бы зас пришла така спека, як влони, не хотіло бы ся думати, ходити, лежати, стояти, ани нич робити. Літо чути і по тым, же велика част організаций рыхтує ся до кульмінації, ци може головного пункту своей каждорічної діяльности, звязаной в великій мірі з гуляньом і співаньом, а по правді – іх вказуваньом другым.

Гуляня і співаня то важна част нашой культуры, бо не лем вказує на тоту обшыр з русиньской спадковины по дідах-прадідах, што нам іщы не пропала, але враз з приходом такой каждой вакаційной пятниці, можеме бодай на момент забыти о роботі, сісти перед сценом і - ци ся подабат, ци ніт – ачий сліпо смотріти на то, што ся гын діє. Ту жде нас перша небезпека, бо нич дійдеме під сцену гылтнути дакус культуры, часто треба выняти даякій грошык, але і то гылтнеме, кед спрага доступу до культуры єст мінімально так высока, як оддыхнути по роботі, сісти на трьох буквах і не мусіти думати о ничым. Не тяжко ся додумати, же вшыткы фестивалі, фестивалчыкы, перегляды, ватры, свята, славности, акції, імпрезы і інчого рода події несут з собом інчы небезпеки, зато одраз мушу припомнути вшыткым не думачым о тым наперед, же ризико піти з хыжы на так шыроку воду єст велике. Зато дозвольте, же представлю пару загорожынь і способів, як сой з тым порадыти.

О фінансовым аспекті уж єм написал. Дальше іде то, на што нияк не маме влианя. Більшіст культурных подій проходит під голым небом, під звіздами, зато важна єст ту хвиля. Бодай найгірша єст спека (ей видно уж в слові небе-СПЕКА, котре іде од спеки з неба). Сонце на самій горі, вы без шапки, без калапа, горячо як фрас, а фляшку з водом взяли при вході панове з секюріти, поясняючи принципы (не)безпеки. Як заморожены обзерате вокально-танцювальны пописы артистів, котры облечены сут в грубы волняны гачы і лайбикы, а шеф ансамблю, найважнійший хлоп на сцені, ачий в чугу. То нич! – думате. Подібно такій материял в зимі гріє, а літом хоронит од горячки. Не мож долго высідити на таким сонци. Ідете на пиво.

Кед описана выже хвиля то ваш примір небезпечной прогульки на фестиваль, поминте абзац пониже і чытайте дальше.

Кед ліє, а фестивальовы амфітеатры не сут під дахом, не надійте ся, же дашто обзірите. В тым моменті і так

вшыткы підут там, де 85% спрагнених фестивальовой культуры, незалежні од хвилі, уж давно сідит, т.є. під задашене шатро з пивом. Товды і артисты ідут гет, бо для парох осіб, котры остали обзерати, не смотрячы на дощовы хмары, і так не заграют. Треба мати пошану і для самого себе. Окрем того, в формулярі, котрий являт ся справописом з дотуваной події, організатор мусит вписати, кілько осіб обзерало його подію, то значыт – кілько осіб досвідчыло позитивных аспектів фінансуваной підпоры прогресу нашой достоменности (такы сут формальны вымогы, нич не зробиш). Ліпше му написати, же была буря, зато была павза, як то, же попри сцені стояло лем пару осіб, для котрых бракло місця під пивном палатком.

Як самы видите, шатра з пивом і так не оминете. Ци спека, ци буря, і так конец-кінцьом там придете. Може лем зазріти, ци спрагнений не лем високой культуры сусід уж пришол, а може вас даяка сила жене, пілсвідомо ідучы там, де іде нарід (тото довели уж психологы, досліджуючы інстинктовны одружы). Не тяжко передвидіти, же при таких обставинах треба сісти, гылтнути єдно-друге, побесідувати. Найгірша з найгірших небезпека іщы перед вами. Ци то сонце припекло вам голову, ци може дощ змочыл ціле облечыня – кед придаме гу тому выпиты перше два-три пива, нещестя готове. А ту треба скоро вертати під сцену, бо – до чорта – за білет уж заплачене. І ту вас уж мают.

Сідите під сценом і смотрите, в свой пілсвідомости будучы свідомыма, же оны пива неодола дадут о собі знати. Позерате на традиційны лемківскы степовы танці, виконуваны в традиційных лемківських шараварах. Але, момент! Одколи Лемкы в шараварах? Упс. Неє часу думати, треба іти. Придте о тыжден, тіж буде спека, або дощ, тіж буде пиво і зас традиційне, наше, лемківске... ●

Демко Трохановскій
шефредактор

Демко Трохановскій
demko@lem.fm

Найліпший десятбоїста Сербії, Михаїл Дудаш, 8. липця/юлія заложыл бронзовий медаль на Легкоатлетичным Чемпіонаті Європы в Амстердамі, здобываючы 8.153 пункты. То загалом перший медаль для Сербії в десятбою, а Михаїл Дудаш то Руснак з Нового Саду, котрого родиче Русины сут родом з Руского Керестура.

В єдній з найтяжшых легкоатлетичных дисциплін, т.є. в десятбою, на Чемпіонаті Європы в Голяндії 6. і 7. липця/юлія змагало ся 28 легкоатлетів. Перший ден змагань, по 5 дисциплінах, Михаїл скінчыл з 4.199 пунктами, будучы на другым місци, а пак о ден, на основі здобытых перше пунктів, впал з другога на трете місце, котре і затримал до кінця змагань. Перше місце в десятбою припало Томасови ван дер Платсенови з Голяндії з 8.218 пунктами, а друге занял Чех Адам Гельцелет, здобываючы 8.157 пунктів.

Михаїлови, з нагоды достигнутого успіху, такой в тот сам ден вінчували міністер молодежи і спорту Сербії, Ваня Удовичич, і городоначальник Нового Саду, Милош Вучевич.

«Щыро вінчуєме Дудашови і його тїмови з того успіху! То велика чест! – бесїдувал медже інчыма міністер Удовичич, а городоначальник Вучевич в своїх желанях підкрислил гордіст новосадчанів і цілой Сербії з Михаїлового успіху: «Днес Михаїл Дудаш нас зробил гордыма, наш спїлгромадян, котрий, в што вірю, войде до історії, бо здобыл для Сербії історичний перший медаль в десятбою – гварил Вучевич, додаючы, же місто Новий Сад і дальше буде давало підпору не лем Михаїлови і легкоатлетам, але тіж вшыткым спортсменам. ●

Текст: зам/р/тв, фото: танюг/АП – на основі материялів присланных агенцијом Рутенпрес.

Русин Михаїл Дудаш третім десятбоїстом в Європі!

Демко Трохановскій
demko@lem.fm

Засідання Комісії Національних і Етнічних Меншын в Соїмі ПР

При нагоді посліднього скликаня VIII каденції Соїму Польской Республіки, в віторок 5. липця/юлія 2016 р. од 15.00 год. засідала тіж соймова Комісія Національных і Етнічных Меншын (КНіЕМ), котрой ведучом ест посланка Громадянської Платформы (Platforma Obywatelska), Данута Петрашевска. На засіданю, окрем членів соймовой Комісії, были присутны м.ін. Юзеф Ружанскій – директор Департаменту Віроісповідань та Національных і Етнічных Меншын в Міністерстві Внутрішніх Справ і Адміністрації, Дариюш Зелецкій – віцедиректор в Департаменті Публічної Адміністрації Найвысшой Избы Контролі, др Лех Ніяковскій, постійний дорадця КНіЕМ, Роман Антонович – член заряду Соспільно-Культурального Товариства Жыдів в Польщы, та інчы.

фот. Канцелярия Соїму

Темы засідання соймовой Комісії Національных і Етнічных Меншын, котры реферувал представник НК, Дариюш Зелецкій, обнима-ли:

» інформацію Найвысшой Избы Контролі о результатах контролю схоснування бюджету Польской Республіки в 2015 р. (в части «Віроісповіданя та національны і етнічны меншыны»),

» розмостріня і опінія для Комісії дс. Державной Контролі, тыкаюча Справопису з діяльности Найвысшой Избы Контролі в 2015 р. в обшыри діянь Комісії.

Дариюш Зелецкій, представляючы інформацію о схоснуваню бюджету ПР переданого на віроісповіданя і меншыны (ок. 154 млн зл), заявил, же оціна його

выдаткуваня ест позитивна. Посеред той квоты находят ся міністерияльны дотації для національных і етнічных меншын та підтриманя регіонального кашебского языка, але найбільша ей част обнимат вплаты на социяльны убезпечыня для духовных ріжных віроісповідань, передаваны до Закладу Социяльных Убезпечынь (поль. Zakład Ubezpieczeń Społecznych – ZUS).

Реферуючий представник НК однос ся тіж до меншыновой части бюджету, зачынаючы од процедур оголошыня принципів признаня міністерияльных дотацій, через верифікацію внесків, іх выбераня і передаваня до бенефіціентів, підкрисляючы, же спераны были предовшыткым значучы для

національных і етнічных меншын інституції. І тоту част реферуваного справопису Дариюш Зелецкій підсумувал позитивно.

До справ процедур признаня дотацій на меншыны, іх выдаткуваня і фінансово-організаційных аспектів запераня дотуваных проєктів однос ся тіж віцешэф КНіЕМ, посол Ришард Галля, котрий сопоставил позитивний результат контролі НК з выпрацуваным через пару років транспарентным системом дотуваня і верифікації міністерияльных внесків, передаваных на охорону, підтриманя і розвиток культуровой достоменности національных і етнічных меншын та підтриманя і розвиток кашебского регіонального языка.

В другій темі засідання представник Найвысшой Избы Контролі найчастійше односил ся до проблемів ромской меншыны, браку скоординуваных діянь зо стороны воеводів і самоупрядів в однесію до Ромів, але тіж о самій меншыні і додатковых фондах і проєктах, котры направлены сут на интеграцію ромской соспільности в Польщы.

Соймова Комісія Національных і Етнічных Меншын на засіданю 5. липця/юлія 2016 р. позитивно заопініювала представлены справописы і роботу Найвысшой Избы Контролі за 2015 рік, не зголошуючы своїх застережынь. ●

«Лемкы сут найліпшыма священиками»

Наталія Малецка-Новак
natalia@lem.fm

В понеділок і вівторок, то є 4. і 5. липця/юлія т.р., в штырьох церквах на Лемковині – Высові, Білянці, Крениці і Горлицях, проходили концерты церковной музыкы в рамках шторічної події пн. Церковна музыка в Низком Бескіді, організуваною Православном Парохійом в Горлицях та Повітовым Староством в Горлицях во спілпрацы з Містом Горлиці.

Того рока на выступы запрошыня принял Православний Хор Зеленогірського і Любінського Деканатів під ведіньом Даниїла Галчыка. Хор запрентувал літургічны і паралітургічны творы, вказуючы богатство і зріжницюваня церковного співу. Были творы співаны в церковнославянським, ґрузинським ци сербським языках, в галицкым та інчых напівах. Хористы то головні священикы, котры служат на лемківських парохіях

на чужині. Вшыткы сут Лемками, родженыма, окрем дириґента, уж як потомкы выселенців на західніх землях Польщы.

Другій з запрентуваных хорів то місцевий, тіж мужскій, Камеральний Хор Осередка Православной Культуры «Ельпіс» в Горлицях – «Клірос». Подібні як в гостючым хорі з заходу Польщы, і його членами сут выключні Лемкы. Част то священикы, якы служат в околичных лемківських парохіях. На горлицкым выступі, заперуючым тот цикль концертів, присутний был представник Рады Повіту Роман Дзюбина та православний владыка Паісій, єпископ горлицкій.

Владыка як раз о пару днів празднувал округлий ювілей дня свого народжыня, зато при нагоді концертной стрічы парох горлицкой церкви

о. прот. Роман Дубец зложыл владыці желаня. Значучы были кінцьови слова владыкы, якій повіл, же желат каждому єпископови таких священикы, якых він мат під собом – значыт Лемків. Повіл, же Лемкы сут найліпшыма духовныма, одданыма і заанґажуваныма. Подібні повіл і о лемківських вірных, підкрисляючы їх вынятковіст. Пару слів на конец додал іщы представник локальной влады, Роман Дзюбина, якій звернул увагу, же завдякы находячым ся в Горлицях мощам св. мученика Максима, ціле місто досвідчат бошой благодати. Додал, же причынят ся тіж тому присутніст владыкы в місті, што барз радо дополнил сам архіерей, додаючы, же в звязку з тым званя Горлиц то: *преподобне владычне місто Горлиці...* ●

«Значучы были кінцьови слова владыкы, якій повіл, же желат каждому єпископови таких священикы, якых він мат під собом – значыт Лемків»

На знимках:
Православний Хор
Зеленогірського
і Любінського
Деканатів Щеціньско-Вроцлавкой
Епархії під ведіньом
Даниїла Галчыка,

Мужскій Камеральний Хор Осередка Православной Культуры «Ельпіс» в Горлицях – «Клірос» під ведіньом Ярослава Грыча,

Горлицкій православний єпископ Паісій, Роман Дзюбина – заступця ведучого Рады Горлицкого Повіту,

фот. Александер Ґуцва, sekowa.info.

« Журнал був дякуючі проблемам, котры му робили церьковны і угорьскы державны власти, выданий лем пятьраз »

Перед 145-ма роками Русины выдавали сатиру.

Сміяли ся з єпіскопа

ПОРТРЕТЫ СЛАВНІЙШИХЪ РУТЕНОВЪ.

2-го юла минуло 145 років од выдання першого чісла ілюстрованого сатиричного журналу під назвов «Сова». Журнал був дякуючі проблемам, котры му робили церьковны і угорьскы державны власти, выданий лем пятьраз. Курто знова выходив і за 1-ой Чехословацькой републікы. Трете обновліня мала «Сова» на зачатку 1990-ых років, но втогды вже выходила по українськы.

Перше чісло журналу «Сова» вышло 2-го юла (20-го юнія за юліяньскым календарьом) 1871-го року в Ужгороді. «Сова» вышла як журнал про Русинів Угорьского кральовства. Формалным головным редактором і видавательом був Віктор Кимак, но в реалности выдавав Сову Еммануїл Грабарь.

По тім, што Штефан Панковіч, мукачівскый грекокатолицькый єпіскоп – мадярон, зрушыв Віктором Кимаком редаговану газету Свѣт і у веджію Общества Василія Великого зробив ся промадярьскый переворот, Віктор Кимак зъєдинив коло себе групу русиньскых писателів і публіцістів, меджі котрыма были мена як Анатолій Кралицькый, Євгеній Фенцик, Іван Сілвай ці Кіріл Сабов, і сотворив газету «Сова», котра одкрыто критіковала промадярьску політику Штефана Панковіча і цілой Мукачівской грекокатолицькой єпархії. Быв то єдиный припад в історії публіцістікы 19-го столітя, коли ся із высшого церьковно єрархы сістематічно высмівали публіцісты. Доднесь не знать ся, хто був автором чутливых карікатур на Панковіча на сторінках журналу «Сова».

По выданю першого чісла в Ужгороді єпіскоп Штефан Панковіч ведно із угорьскыма властями заплатили друкарні в Ужгороді, жебы заставити выдаваня газеты. Далшы штири чісла, друге вышло такой 19-го юла, ся Кимакови подарило выдати іщі в Будапешті, аж покля власти обще не заказали выдаваня «Совы».

Традіція выдаваня сатиричного журналу «Сова» была потім обновлена за 1-ой Чехословацькой републікы. Но так само вышло лем дакілько чісел, конкретно в роках 1922 – 1923. «Сова» была втогды знова выдавана в Ужгороді і редаговав єй Михайло Шутка. На зачатку 90-ых років 20-го столітя дакілько чісел з тов самов назвов знова выдало ся в Ужгороді, но журнал вже був писаний по українськы.

Ціфровы верзії Совы із 1871-го року можете найти і прочітати на сайті: rusyns-library.org.

Статья была оброблена за публікаціюв: П. Р. Магочій і кол. – *Енциклопедія історії та культури карпатських русинів*.

ВЫТВАРНІ ДІЛА ВАСИЛЯ ЧУРЕЯ В РУСИНЬСЬКІМ МУЗЕЮ

Діла Василя Чурея на Лемківській Ватрі на Закарпатті, 2010 рік, фото: Анна Кырпан

Словацький народний музей – Музей русинської культури в Пряшові приготував виставку під назвою «Витварні діла Василя Чурея». Вернісаж виставки ся одбуде 14-го юла 2016 року о 15. 30 год. в просторах музею. Образи на виставку були пожычени од зберателів ЮДр. Маріана Шмідта, к. н., з Кошыць і Петра Мікулы з Біловежы. Прекрасны крайнки маляря Василя Чурея суть доказом того, же автор выштудовав крайномальбу. Навщівників виставкы заінтересує нелем тематіка його кумшту, де переважають селяньскы мотивы в різных частях рока – значить, на яр, в літі ці в зимі (Ліс в зимі, Село під берегом, По дорозі домів, Ярний мотив) або деревяна архітектура наших церьковок у своїм природнім просторі (Крайнка з церьков, По дорозі до церькви, Церьков над

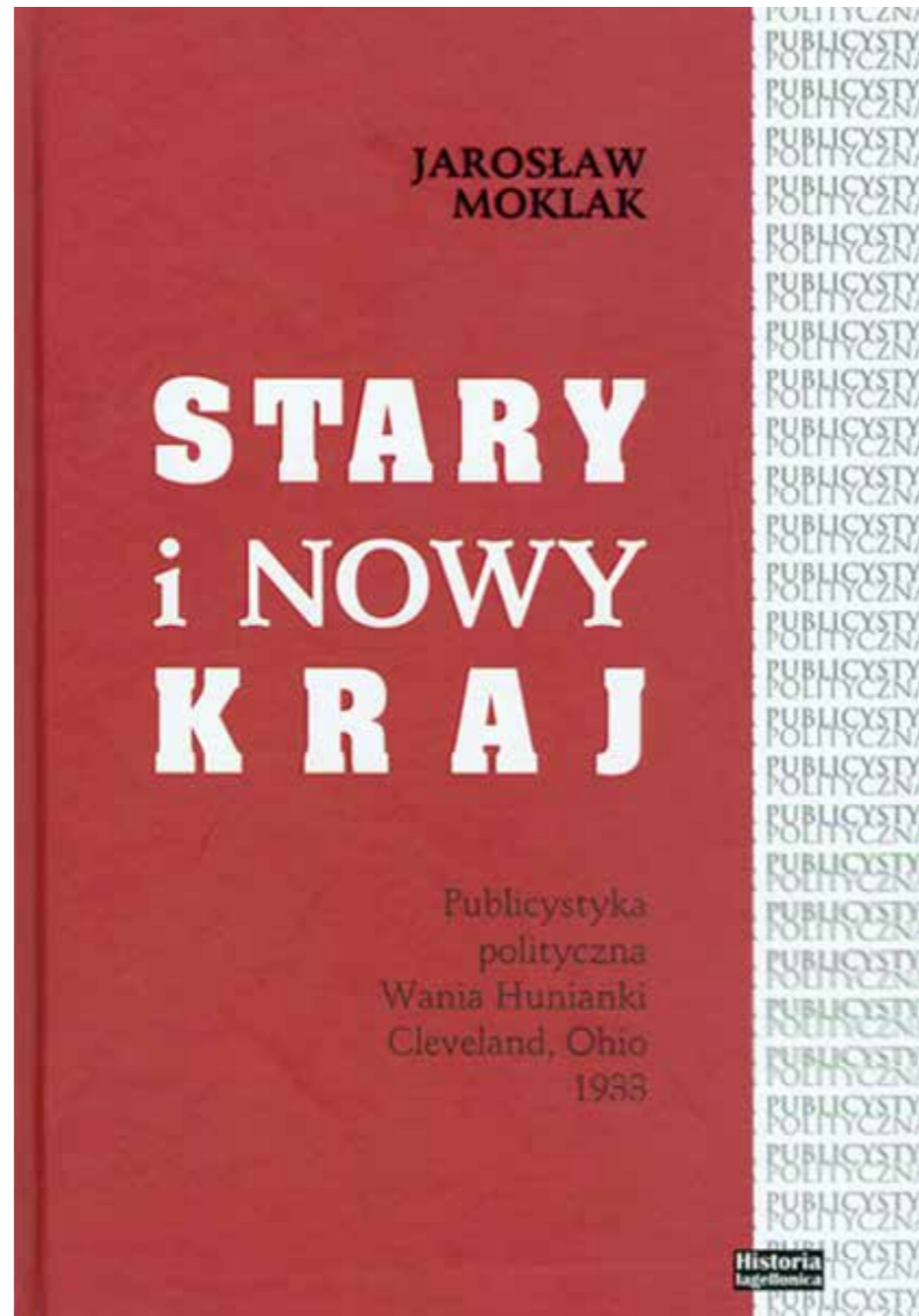
ріков, На Богослужбу і многы іншы). Виставка є адресована шырокій громадї і буде одкрыта до 29-го юла того року.

Василь Чурей

Василь Петрович Чурей народив ся у 1954-ім році на Україні в селі Соль коло Березного. Витварны основы здобывав при сполочных стрічах з Кашайом у його ательєрі. В роках 1980-1983 штудовав на московскім інштїтуті мальбы і графікы. Далшы одборны зналости здобывав на сполочных витварных пленерах з Кашайом, Коцком, Герцом, Микітом, Сапатюком, Кондратовічом і далшыма малярями. Мать за собов дакілько народных выстав і експозицію в Народнім домі уменя. У 2008-ім році мав самостатну выставу в Кошыцях. ●

Анна Кузмякова
kuzmiakovaanna@gmail.com

Jarostaw Moklak, *Stary i nowy kraj*.
Publicystyka polityczna Wania Hunianki,
Cleveland, Ohio 1933, Historia
Jagiellonica 2015, str. 224.

Богдан Гамбаль
gambal@lem.fm

Історик з Ягйлонського Університету – др. Ярослав Мокляк, в рамках веденого собом гранту на опрацювання проблемів, пов'язаних м.ін. з лемківським політичним життям на Лемковині і на еміграції в Америці, зредагував і видав пару книжок, в котрих поміщені сут документи еміграційних (головно карпаторуських) організацій. В першому томі пн. *Старий і новий край* в рамках «Документів і матеріалів до подій Лемків в Польщі зо збіркового фонду Карпатського Інституту (Higganum, Connecticut)» публікує збірку з передруками новинарських текстів Ваня Гунянки (правдиве назвиско Дмитрій Вислоцькій), первістно напечатаних

в 1933 р. в газеті «Лемко». Як автор і редактор книжки сам зазначат – єст она ефектом спілпрацы з професором Польом Бестом – лемківським істориком, котрий зорганізувал і веде архів з документами сотвореныма Лемко Союзом. До книжки долучений єст обшырний вступ, поясняющий головню історію Лемко Союза і його видавничы досягніня.

Публицистика Гунянки окрислала і формувала ідеовы погляды вельох поколінь Лемків, так на еміграції, як і в краю. В Америці могла ся она розвинути завдякы енергічній діяльности молодых карпаторуських діячів, з'єднаных кругом Лемко Союза – од кінця 20. років ХХ ст. головной неприцерковной організації Русинів.

1. квітня/апріля 1928 рока в Філадельфії был надрукуваний перший номер газети – «Лемко». З початком 1930 р. редакция газети, котра была пресовым органом Лемко Союза, перенесена была до Клівленд, в штаті Огайо, а одтамале в 1936 р. до Нью Йорку, наконец до русиньской інституції культури в Йонкерс. Там находила ся і печатня Лемко Союза, котра выдавала не лем газету, але і інчы виданя.

Димитрій Вислоцькій, знаний шырше як Вань Гунянка, то єдна з найвызначнішых особности русиньского жытя першой пол. ХХ ст. Народил ся 4. листопада/ноября 1888 р. в селі Лабова при Новым Санчы. Хоц походил з бідной селяньской родини, скінчыл найперше сандецьку гімназію (в 1910 р.), а пак зачал правничы студії на львівськым університеті. З огляду на матеріяльну біду, скоро был примушений перервати науку і занятя ся заробляньом. Найперше остає настоятельом Руской Бурсы в Бучачы і скоро зачынат публікувати свої тексты в першій газеті, печатаній в лемківськым варіанті русиньского языка – «Лемко». Одпочатку мож доцінити його іронічний і полемічний стиль. Його дописы сут безперерывно конфіскуваны і цензуруваны австрійськыма властями. В 1914 р. переносит ся до Перемишля, зачынаючы издавати газету Русска земля. Його діяльність перерыват Велика Война. Гунянка остає арештуваний і вывезений до

Гунянка – Старий і НОВИЙ край

до концентраційного лаґру в Талергофі і гарнізонової тюрми в Відни. Там, доведна в другыма лемківськыма діячами, был суджений в віденських процесах, в котрих українськы політики і діячы были головныма свідками оскаржыня против Лемкам. По войні брал активну участь в організуваню Руской Народной Республики Лемків во Фльоринці і Карпаторуськой Народной Рады в Пряшові.

В маю 1919 р. Вислоцькій спілтворил Центральну Руску Раду в Ужгороді, котра схвалила прилучыня Підкарпатской Руси до Чехословацькой Республики. Намагал ся признати Підкарпатській Руси автономічний статус. В тім цілі спілпрацувал з чеськыма і словацькыма політиками. В 1919 р. редагувал газету «Голось Русскаго Народа», а на початку 20. років часописы – «Русь» і «Карпаторуській календар. Лемко». В 1922 р. емігрувал до Канады, одкале о 5 років переїхал до ЗША. Ту зачал вести шыроку пролемківську громадську роботу. Зачынат редагувати карпаторуську газету «Лемко», котра скоро стає ся найпопулярнішом серед Русинів в Америці. В 1934 р. Митро Вислоцькій одбыл поїздку до Совітского Союза, познал совітській економічний систем і остал його прихильником. По повороті до Америки в своїй публицистиці прославлят го в вельох творах а особливо – *За народную правду, Славянське братство, Правда о Росії*, та другы.

В 1946 р. вернул на Лемковину, лем скоро выїхал до Совітского Союза. Найперше оселил ся в Ужгороді, де был сердечно привитаний Русинами, котры го знали з прорусиньських діянь з часів першой Чехословацькой Республики. Потім выїхал до Львова, де жыл аж до смерти. Вмер в 1968 р. Гунянка то контрверсійна особовіст, лем вызначний і плодотворний діяч і автор обдарений сатиричним літературным талантом. Єден з його остатніх творів написаний в шістдесятих роках – «Што повинны знати Лемкы в Америці», в котрым славит выселіня Лемків і признає їх українізацію за властиву ідеологію – дає до думаня про примушыня комуністичныма властями і несамостійніст тых текстів і примушыня безпеком до їх написаня. Тот текст публікували еміграційны газеты, але тіж комуністична українська газета «Наше Слово». Лем же тот проблем, жебы надале не оставал лем спекуляціями, годен быти досліджаний в російських і українських архівах. ●

Старый и Новый Нью Йорк

Вань Гунянка

Не мамъ на мысли того старого Нью Йорка, коли то ищы конны стриткары [кінны трамваї] по улицахъ Нью Йорка, газомъ освѣченыхъ, ходили, коли за никля можна было наѣстися и выпити. Ани того нового, съ небоскрябами, спикизами и двома милліонами безработныхъ.

Я мамъ на мысли нашъ маленькій, Лемковскій Нью Йоркъ. Донедавна здавалося, што того лемковского Нью Йорка совсѣмъ нѣтъ, мимо того, што лемки были въ Нью Йорку и то славны патріоты. Нью Йоркъ предводилъ нашой Американской Руси. Але тотъ нашъ русскій патріотизмъ ограничался на того, интересувался тымъ, кто сидитъ на 97 улицѣ: Платонъ, Адамъ, ци Кедровскій? И партій такы были. Кто стоялъ за Платономъ, тотъ былъ правдивый, твердый патріота, кто за Адамомъ, тотъ ужъ якбы «сепаратистъ» а кто за Кедровскимъ, тотъ большевикъ. Помагали лемки одному, другому и третьому входить въ палату. Та ищы, теперь

ужъ по русской революціи, трафлялися часом принцы, принцессы, то треба имъ было честь отдати.

Друга часть нашего народа трималася Адама и тоты патріоты думали, што вся наша бѣда йде отъ Платона и коли мы всѣ лемки соединили бы ся подъ Адамомъ, то мы спасли бы Русь. Третья часть изъ насъ думала, што вшытка бѣда отъ кацаповъ и пристала на «украинску вѣру», котра правдива наша. Нашы угорскы братья, хоць една кровь съ нами, не могли погодитися съ тымъ, штобы «галициякъ» былъ ихъ братъ, коли у нихъ попы по мадьярскы гугорять и канторе инакше тропары спѣвають. И хоць наши лемки въ Нью Йоркѣ были близко себе, въ купкѣ, але едны были душомъ въ Пештѣ, другы въ Петроградѣ, третью во Львовѣ, четверты видѣлися што найменше украинскими самостійными капитанами, а о своемъ краю, о своемъ лемковскомъ народѣ никто и не подумалъ.

Говорю разъ съ еднымъ патріотомъ, такимъ патріотомъ, што ажъ плакаль, коли Платонъ выходилъ изъ собора на 97, повѣдамъ, же намъ бы треба подумати дашто о самыхъ собѣ, о своемъ краю. А онъ гварить совсѣмъ серіозно: «А мене што старый край обходитъ, ци я тамъ даколи верну?»

То былъ нашъ старый Нью Йоркъ. Онъ ищы есть тотъ старый Нью Йоркъ, якъ и тота стара часть мѣста на долинь, але силы ужъ не мае. Натомистъ росне сила нового, нашего лемковского Нью Йорка. Нашы лемки соединаются. Я пречыталъ списокъ членовъ отдѣла Лемко Союза въ Нью Йоркѣ: Люде всѣхъ бывшихъ «патріотичныхъ» партій, всѣхъ нашихъ вѣроисповѣданій, изъ обохъ сторонъ польско-мадьярской границы. На другомъ мѣстѣ помѣщены дописи двохъ членовъ отдѣла, еденъ изъ нихъ, І. Гамерскій, предсѣдатель того отдѣла. Тотъ предсѣдатель ужъ знае, чога хоче, знае, што правда и што полезне для нашего народа. То ужъ новый «патріотизмъ», патріотизмъ народный, а не православный, самостійный, або мадьярскій, котры то «патріотами» были намъ присущны до сегодня и при котрыхъ насъ свой край и свой народъ не обходилъ, при котрыхъ мы умерали народно.

И другій нашъ членъ г-нъ Вархолякъ, ужъ порозумѣль цѣли и задачи организаціи Лемко Союза, порозумѣль, што самъ «галицко-русскій патріотизмъ» насъ не спасе, намъ треба работы, великой работы надъ самымъ собомъ, всѣ другы «патріотизмы» лемъ насъ выкорыстуют. Поро-

зумѣль, што далеко больше мы поможеме Вост. Галичынѣ, коли будеме организованы сами, якъ пустымъ, патріотичнымъ крикомъ и сварньомъ съ «украинцями». Сварня не поможе, работа найлѣпшій аргументъ.

И якъ видно, то новый Нью Йоркъ береся до работы. И якъ старый Нью Йоркъ даколи провадилъ передъ въ Америкѣ въ старомъ патріотизмѣ, такъ новый Нью Йоркъ поведе передъ въ новомъ. Стары патріоты сидятъ въ Нью Йоркѣ, а не видѣли и не видятъ того нового нашего лемковского Нью Йорка. Думаемъ, што чудно имъ теперь, где набралося столько членовъ Лемко Союза, коли пару мѣсяцевъ тому и не вѣрили, штобы въ Нью Йоркѣ далося отновити отдѣлъ Лемко Союза.

Лемко Союз не откидае старыхъ патріотовъ, напротивъ, уважать ихъ заслуги, але они мусятъ поняти, што стары часы минули. Лемко Союз не выступатъ противъ митрополитовъ, епископовъ, принцовъ, зато же они епископами и принцами, але они мусятъ розумѣти. Што они ничъ не лѣпшы люде, зато, же они епископы або принцы, якъ и першій лѣпшій членъ Лемко Союза. Коли того порозумѣють, то можуть быти и членами Лемко Союза.

Отдѣлъ Лемко Союза ч. 4. въ Нью Йоркѣ подготвлять грандіозне предпріятыя. Тото предпріятыя справлять ужъ тотъ нашъ новый Нью Йоркъ и я вѣрю, што такого нашего предпріятыя Нью Йоркъ ищы не видѣль.

«Lemko», Cleveland, 16 marca 1933, nr 10, s. 2.

07

На Липнику знова розгорить ся Ватра

Уж семьй раз русиньска молодежна організація *молоды.Русины* як головний організатор організує фестиваль під назвов *VII. Русиньска ватра на Малім Липнику*. Подія із підназвов «досправды русиньска» є в рамках русиньських фестивалів унікатнов у тім, же організатори на ню все приготовлюють програм, котрый є поскладаний чісто із русиньських інтерпретів.

Русиньска ватра на Малім Липнику є ведно із подійов Русиньской оброды на Словеньску під назвов *Славности Русинів під градом*, котра проходить шторік в сканзені в Старій Любовні, єдно з двох найвекшій і найвызначнішых русиньських фестивалів в рамках окресу Стара Любовня. Організатори ватры мають за ціл презентувати Русинів як культурно богатый народ. І тогорічний програм фестивалу, котрый одбуде ся 16-го юла в селі Мальный Липник, є доказом того, же досправды є што з богатой культуры вказати навщівникам.

Русиньска ватра на Малім Липнику уж традично буде творена дакілько тематічныма частями програму. На участных чекать блок фолклорных концертів, концерт під назвов *Вечур русиньських голосів*, в рамках котрого мож видіти і чути наприклад ай класічну музику, яку одпрезентує

Петро Медвідь
petro@lem.fm

слаковий квартет, в котрім так само найдете Русинів, но і не буде браковати ани танечна забава аж до рана. Тоту найвеце люблять молодшы навщівници фестивалу. В рамках програму участных будуть забавляти і членове редакції радіа русин фм, котры вже теперь приготовлюють конкурзы, в котрых буде мож здобыти різны нагороды і ціны.

Список выступаючіх є богатый і не будуть браковати ани заграничны гості. Чекають на вас такы інтерпреты і ансамблі як Поляна, Вородай, Вінок, Маріянна Железна, ФК Тарка, НМ Горнад, Лаура Фузеріова, Дівчата із Мального Липника, RuSnacks, Анна Сервіцька, Слаковий квартет, Чехію буде презентувати Тріо Кантар із Прагы, но і з Підкарпатя прийде група Фатьови. •

« Подія із підназвов 'досправды русиньска' є в рамках русиньських фестивалів унікатнов у тім, же організатори на ню все приготовлюють програм, котрый є поскладаний чісто із русиньських інтерпретів »»

Подія є реалізована із фінанчнов підпоров Уряду влады Словацькой републіки – програм Култура народностных меншын 2016.

Історія каплиці на Горі Явір

Демко Новак
cerkwie@gmail.com

Події каплиці і місця релігійного культу на Горі Явір вельюкратні були описувані во вшелеяких публикациях о науковим, релігійним, або туристичним характері. Дванадцет років тому в річнику Маґуры нашол ся монографічний ескіз авторства Ярослава Т. Лещыцкого (1), для котрого тот допис ест продолжыньом. З той причыны, декотры темы остали по части поминены, а част розбудувано. Статя была опрацувана на головні на основі двох джерел. Першым ест збірка документів, тыкаючых будовы каплиці, яки находят ся в Державным Архіві в Кракові, а другим – бесіда проведена з Владиміром Окармом та ведена ним через парудесят років хроніка подій того місця і каплиці.

На місци чудотворных обявлінь в 1926 р. поставлено крест, зроблений Войцехом Сервоньським з Горлиц. В тым часі зачали ся вступны рухы до будовы каплиці, але початкове сопротивлєня ся церковных, а пак державных власти пересунула ідею будовы каплиці о три роки.

29. квітня/апріля 1928 р. війт Ян Палубняк в імени Гмінного Верховництва в Высові звернул ся через Повітове Староство в Горлицях до Воєвідского Уряду в Кракові з просьбом о выдання позволєня на будову каплиці на Яворі. Зазначыл при тым, же комітет будовы зобрал уж на тоту ціль вшыткы фонды (2). Дирекция Публичных Робіт, яка підлігала під Воєвідство, по консультациях з Інспектором Граничной Стражи в Новым Загірю стримала выдання позволєня, аргументуючы своє рішыня близком локалізацийом плянуваного обекту до границі державы. Подля опінії Граничной

Стражи, основаня численні одвиджаной полонниками каплиці буде причыном поважной загорозы контрабандом. Комітет будовы, не чекаючы на выдання позволєня, уж на яр 1928 р. зачал зберати материялы на будову каплиці. Газдове зачали звозити камін на підмурівку, стягнуто тіж з Острога Верха дерево, яке было зложено на місци плянуваной будовы. Найпевнійше тіж в тым часі был зроблений проєкт каплиці. Автором концепції мал быти Штефан Батюк, якій походил зо Східной Галичыны. Як абсолювент Університету Яна Казімежа во Львові, в 1920 р. обнял в Высові посаду учителя. Знаний был в околици як барз талановитий плястик – малювал, різбил, а в 30. роках тіж і фотографувал, печатаючы вытворены акварелі і знимкы Высовы за свої грошы в виді почтовых карток. Хоц мал сильну українську достоменніст, за взір для каплиці не взял барз популярной в тым часі, тіж на Лемковині, концепції, навязуючы до українського народowego стилю в церковній архітектурі. До проєкту ввюл елементы характеристичны для лемківських церкви. Выконавцьом архітектонічно-будівляного проєкту был інжынер Ігнатий Бутлер з Горлиц, котрий першы проєктовы шкіцы передал гміні в Высові в вересни 1928 р.:

Техічний опис до шкіцу будовы капличкы на Горі Явір в Высові (3):

1. Місце під капличку находит ся на східній убочы горы, оддаленой на схід коло 200 м од сельских ґрунтів, котры зачыслят ся як толока, на захід і полудне більше як 300 м од Чехословацкой Границі, на пілніч коло 800 м од сельской землі.

«Подля опінії Граничной Стражи, основаня численні одвиджаной полонниками каплиці буде причыном поважной загорозы контрабандом. Комітет будовы, не чекаючы на выдання позволєня, уж на яр 1928 р. зачал зберати материялы на будову каплиці»

2. Само місце під каплицю ест тіж толоком о твердым ґрунті.

3. Каплиця буде побудуваня з тесаного дерева, угольні вязаного, грубости 16x25 см, ззовни шалювана на підмурівці з ломленого каменя, на вапняно-цементовій заправі.

4. Вязаня даху з 1 столпком крыте ґонтами.

5. Долгіст будівли в світлі 8 м., шырокіст 5 м., высокіст стін 4,5 м.

6. Зовнішня высокіст, разом з вежом і крестом, 12 м.

7. Головний вхід через бетонны сходы і ґанок шырокіи на 3 м і долгіи на 2 м.

8. Вхідны двері 1,3x2,5 м.

9. Другій вхід через ризницю, розмір двері 0,8x2 м.

10. З выгляды в каплиці, еден в ризници.

11. Розмір выгладів в бічних стінах 1x1,5 м. В олтарній стіні 0,5x1 м, в ризници 0,5x1 м.

12. Обшыр підлогы для вірных 25 кв м, што дає місце для 140 осіб.

Хоц вельюкратні прошено (хоснуючы головні телеґрафічну дорогу) Воєвідскій Уряд одделєґувати до Высовы комісію, котрой рішыня могли бы полег-

шыты справу отриманя згоды на будову каплиці, гміна аж до серпня/авґуста 1928 р. не доставля ниякой одповіді. Прото 28. серпня/авґуста 1928 р. Гмінне Верховництво выслало поясняючий застараня власти лист, котрий горлицке староство такой одраз передало Дирекции Публичных Робіт в Кракові [приводиме в ориґіналі – ред.]:

Światne Starostwo!

Ludność gminy Wysowej wniosła w miesiącu maju r. b. prośbę do Światnego Starostwa o łaskę we zezwolenie na budowę kapliczki na wzgórzu zwanym „Jawor” oddalony 275 metrów od granicy Polsko-Czechosłowackiej. Do budowy kapliczki ludność miejscowa przypisuje wielkie znaczenie wobec tego, że na powyższym wzgórzu miało miejsce nadzwyczajne objawienie. Pomimo kilka razowego informowania się w Światnym starostwie w sprawie łaskawego załatwienia powyższej prośby po dzisiejszy dzień nie mamy ostatecznej decyzji. Zbliża się jesień a ludność chciałaby widzieć kapliczkę zbudowaną tym bardziej, że materiał jest przygotowany i przez dłuższe leżenie na jesiennych deszczach uległ by zniszczeniu. Tym czasem nie dawno rozszerzyła się pogłaska

На знімці: Рыхтуваня материялів під будову каплиці, ок. 1928 р., фот. з колекції Анны Окармы (дале: к. АО).

jako tutejsze władze Straży celnej stanowczo odmówiły i sprzeciwiły się budowie kapliczki motywując tym, że Państwo Polskie będzie narażone na wielkie straty wskutek obawy przemytnictwa w czasie uroczystości. Rada gminna przez swego przedstawiciela Naczelnika gminy w imieniu całej ludności oświadcza, że powyższe niebezpieczeństwo przemytnictwem jest wykluczone z tych powodów, że ludność miejscowa w dotychczas nie dała władzom do takiego twierdzenia. Miejsce na którym jest zamiar wybudować kapliczkę jest tego rodzaju, że leży na otwartym polu iż każdy najmniejszy podejrzan ruch jednostek łatwo może być widzialnym. Oprócz tego według informowania się władzy kościelnej uroczystości mają być odprawiane na powzajem miejscu odbywać się będą w czasie wiosenno-letnim-wyjątkowo wyłącznie i do tego najwyżej dwa do cztery razy w roku [dopisano] w dzień. Jak wiadomo najdogodniejszy czas na przemytnictwo jest nocą nadmienia

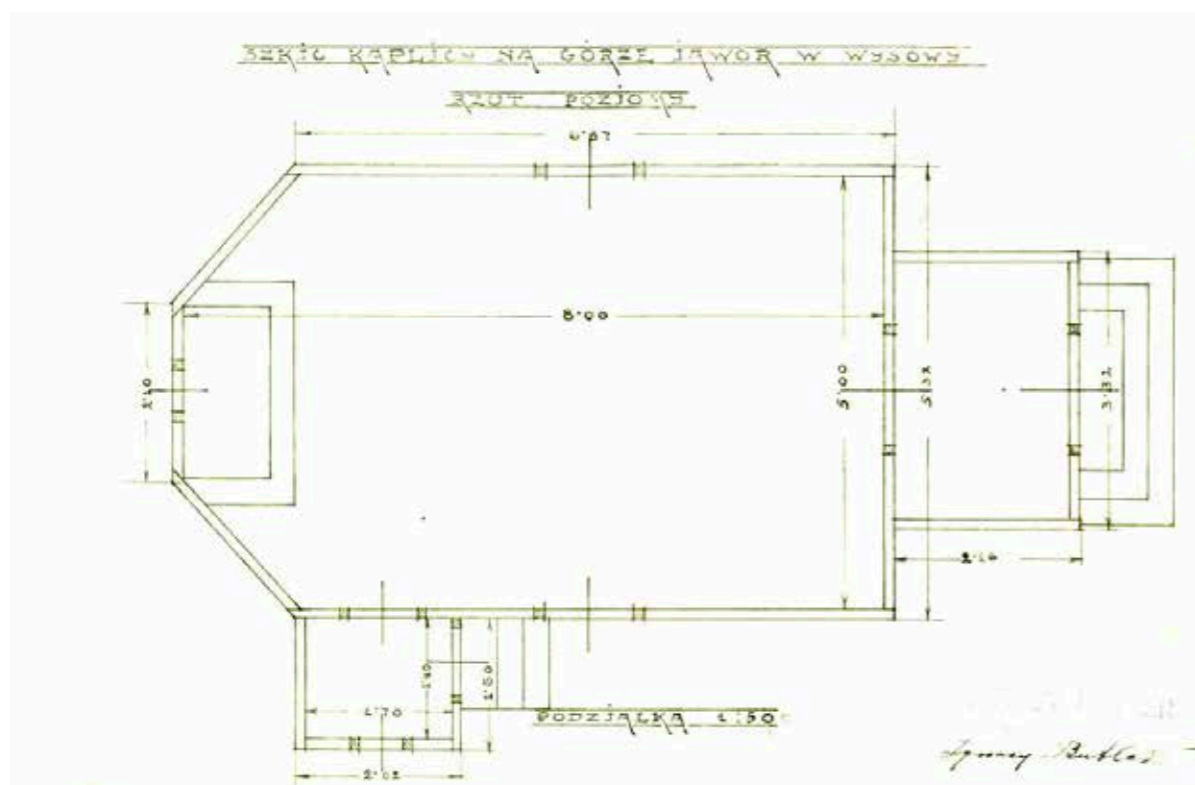
się że powyższe uroczystości będą odbywać się tylko w dzień w czasie od godziny 9 - rano do godz. 2 - po południu najwyżej. W tej nadziei, że Świątne Starostwo uwzględni prośbę miejscowej ludności Rada gminna zgodna przyjąć z jakkolwiek pomocą w celu zapobieżenia wszelkiego nadużycia w czasie uroczystości i jeszcze raz stwierdza jakoby twierdzenia że sam kapliczka jak że komu dochodzą pogłoski mogła być miejscem schodzenia się przemytników jest bez żadnej podstawy i niczemu nie uzasadnione. Przedstawiając Świątnemu starostwu powyższe przedstawienie prosimy ponownie o taskawe i przychylnie załatwienie sprawy budowy kapliczki w jak najkrótszym czasie tak w celu zapobieżeniu niszczeniu się przygotowanego materiału jak i dla uspokojenia życzeń niecierpliwie czekającej ludności (4).

До завершеного в выже поміщеним листі прошыня долучыл ся парох місцевої гракокатолицкой парохії

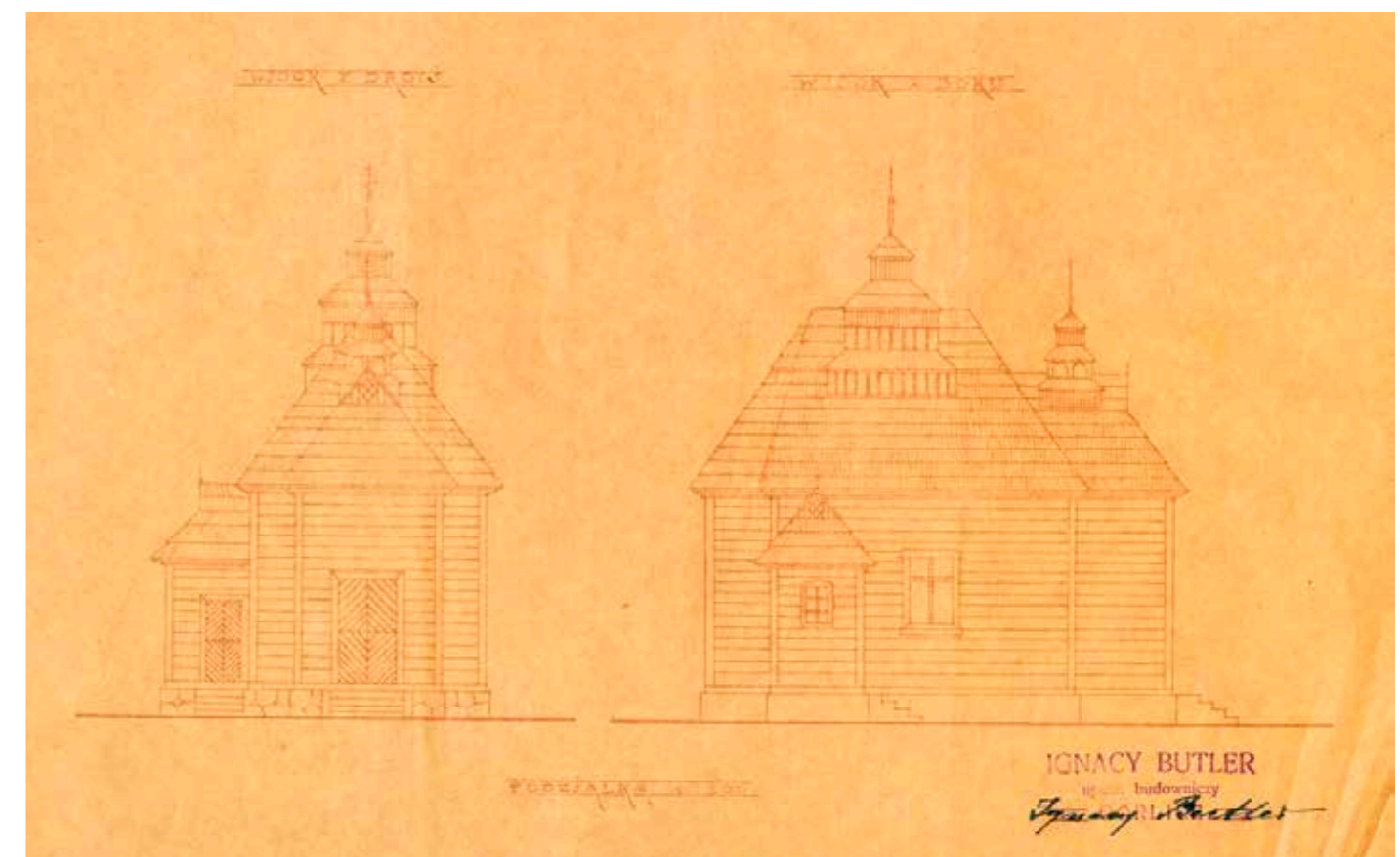
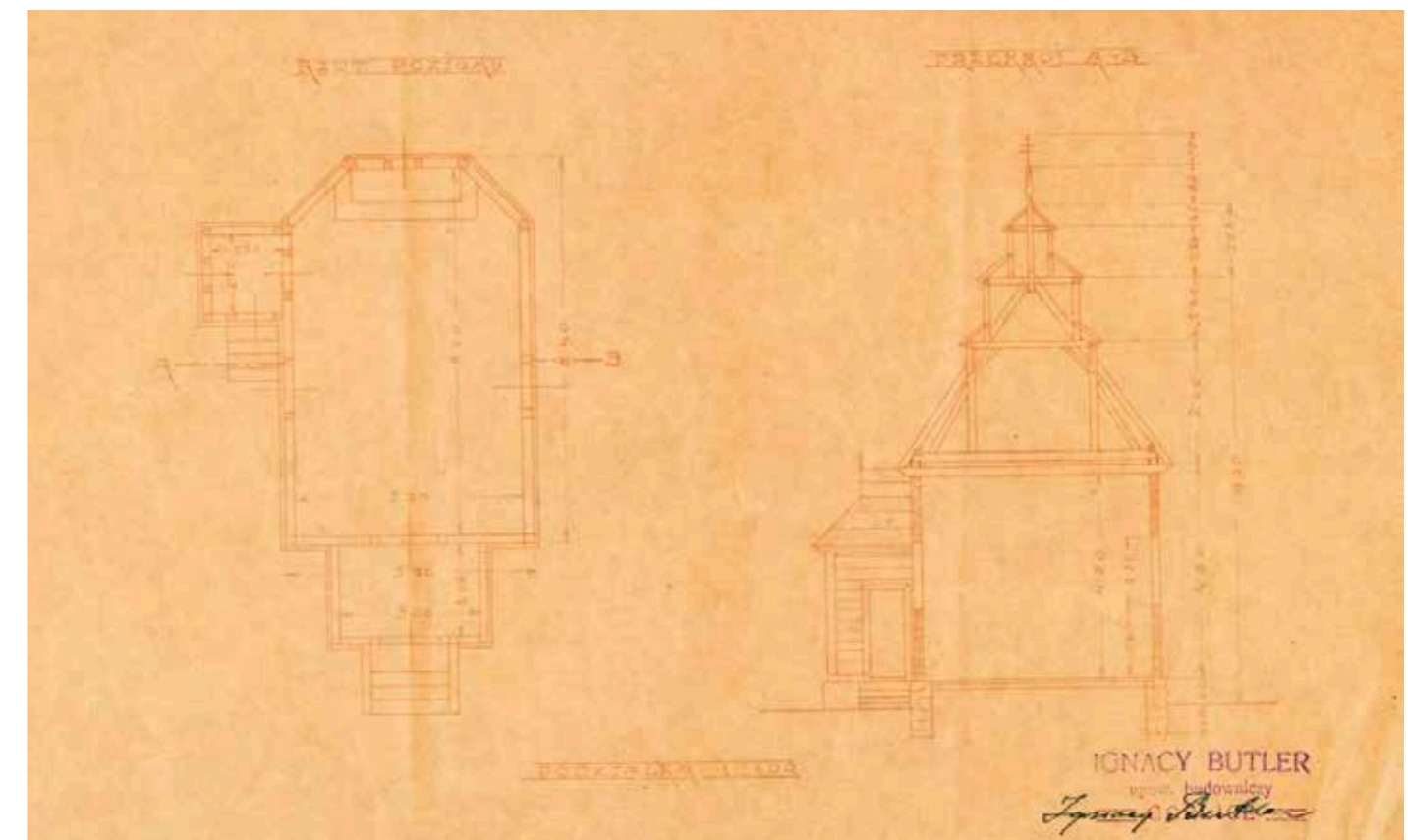
о. Михал Дуда: Парохіяльний уряд греко-катоць. обряду в Высові прилучат ся до просьбы місцевых люди, цілю вознесіня каплички. Тым більше, же будова каплиці выходит з духовой потреби люды (5).

Хоць гміна і парохія барз ся старали, до літа 1929 р. не повело ся дістати позволіня на будову. Допіро 19. липця/юля 1929 р. Дирекция Публичных Робіт выдала офіціяльне позволіня на будову каплиці подля предложеных перше плянів будовы. До нього же наложених было вельо ограничынь, які тыкали не так самой будовы, што формы хоснуваня новопобудуваной каплиці. Подля наказів краківського Воєвідского Уряду, богослужыня, або полонництва вірных, могли проходити лем два до штырьох разів в році, з вымогом предшого зголошыня іх в Повітовым Старостві в Горлицях та на постерунку Граничной Стражы в Гладышові. Релігійны тор-

Зарис каплиці, фот. к. ДАКр.

Вертикальний зарис і профіль каплиці, фот. к. ДАКр, вид з дороги і вид з боку каплиці, фот. к. ДАКр.

жества могли проходити лем межде 9.00 а 14.00 годином. Організаторы были зобовязаны загварантувати, же полонники приходят на Явір лем і выключні в релігійно-культурных цілях, а ведучы полонництва мусіли мати листы участников (6).

До выдана згоды на будову, в опініі місцевых, мало причынити ся іщы єдно чудотворне обявліня на Яворі. Комендантом стражниці Граничной Стражы в Высові был на тот час Михал Новак. В маю 1928 р. його жена Каролина пришла до Фіріі Демяньчык звідати, ци тот не хтіла бы ся перейти з ньом і єй гістми на Явір, до місця обявлінь. В прогульці участ брал наймолодший з четверга діти Новаків – вроджений в 1924 р. Франтишок. В дорозі на гору хлопец зберал квітя, котры пак мал положить перед крестом на Яворі. В моменті, коли вшиткы клякнули перед крестом на коротку молитву, хлопец зачал кричати до невидимой для решты жены, же не оддаст єй квітя. На звіданя матери, до кого так кричит, мал одречы: як то мамо, не видиш той пані, што зо мною бесідує і гласкат ня по голові? Вшиткых перенял дивний непокій і коли хлопец ся успокоіл, зачали го звідувати о дрібниці: як выглядала, як была облечена, якы мала черевікы. Для свідків той події то была очывидна справа – было то наступне обявліня Божой Матери. В реляцію сына повірил тіж його отец, котрий был завзятым католиком. О ден поїхали разом до повіту в Горлицях, де перед старостом малий Франок повторил того, што виділ. Староста в історию хлопця мал без сумнівів повірити, бо – як повіл – так мала дітина не може циганити. Франка іщы пару разів переслухували – подібно тіж в грекокатолицьким єпископским уряді в Перемишлі. Не знатя, ци фон того обявліня мал влияния на выдана згоды на будову каплиці, але мож ся надіяти, же даколи найдут ся документы з вывідуваня хлопця. Франтишок Новак по II Світовій Войні замешкал в Цигановицях (тепер то част Старого Санча), вмер в 1986 р., поховано го на цмонтери в Барціцах.

Одраз по отриманю згоды, зачато будову каплиці, хоснуючы скорше зрыхтуваний материял. Групі теслів провудил Осиф Ференц з Гуты Высівской. Заховал ся технічний опис з 22. червця/юнія 1929 р. до плянів, споряджений І. Бутлером: Місце під каплицю находит ся на східній убочы горы, оддалене од чехословацкой граници більше як 300 м. Земля скалиста. Каплиця мат быти побудувана з угольных колод, а не столповых, вказаных на пляні, на підмурівці з ломленого каменя на вапняно-цементовій заправі. Стіны на 4,5 м высокы, не рахуючы фундаменту. Дах высокій на 4 м. В середині будинку вежа сперта на двигарьовых брусах, выстаюча понад каленицю 3,1 м рахуючы з крестом. При головным вході ганок о полных стінах, тіж з вежычком 2,5 м высоком над каленицю. Од полудньо-

вой страны прибудувана ризниця з окремым входом. Площина дилины в каплиці выносит 5x8 м / 1,5x1,2 / 2 / x2 – 38,8 кв. м, в притворі – 3x2 = 6 кв. м, в ризниці 1,5x1,7 = 2,55 кв. м. Пovala рівна зо швалів, дах крытий гонтом. Бетонowy головны сходы о вымірах 30 цм шырокости, 15 цм высокости і 1,7 м долгости, бічны о вымірах 30 цм шыр., 1,1 м долгости.

Будову каплиці скінчено в вересни/септембрі 1928 р. Олтар запроєктувал і зробил споминаний Ш. Батюк, його авторства єст тіж ікона Богородиці, яка находит ся і днес в каплиці. Нецілий місяц по скінчынню будовы – 14. жолтня/октобра, в праздник Покровы Пресвятой Богородиці, одбыло ся торжественне посвячєня при участі предстоителя грекокатолицькой перемышльської єпархії, єпископа Йосафата Коциловского.

Не лем з будовом каплиці, але – як ся вказує – і з ініціативом побудуваня костела в Высові вяже ся інтересуюча оповіст, яку до днес оповідают давны жытелі села. Коли будова каплиці на Яворі приближала ся гу кінцови, єдна Лемкыня жыюча в ЗША, яка выводила ся з Ріпок, з лемківской еміграційной пресы

Знимка на с. 24: вид каплиці по консекрації, ок. 1930 р. (почтова картка),
знимка обік: Ф. Демяньчык, 30. Рокы, фот. к. АО.

дознала ся, же в Высові, на місци чудотворных обявлінь, будут каплицю. В звязку з тым, же мала уж вельо років, а не мала діти, рішыла передати част своїх ошадности як раз на каплицю. В тій ціли попросила мужа, жебы пішол до банку і выслал грошы, а же был він Шкотом, в банковым переводі натуральні записал по анґлицькы: For the church in Wysowa (Poland). Переданы грошы, як на оны часы, были величезны – аж 2.500 дулярів. На тамтот момент, будову новой хыжы мож было заперти в квоті 500 дулярів. Банк з Йонкерс переслал тоты грошы до Варшавы, одкале трафили до банку в Кракові, для котрого очывидным было, же слово “church” односит ся до костела, а докладні – до римокатолицького костела. З той причыны грошы передано до єпархіяльного уряду в Тарнові, а же в Высові

не было на тот час ниякого римокатолицького костела (в самій Высові находила ся лем придомашня каплиця, де правлено богослужыня для курортників, а в сусідній Гуті Высівській істнувала XIX-вічна деревяна каплиця) грошы направлено до новооснованого (1928 р.) декана ґрибівского деканату. Тот одделегувал пароха з Ропы – найблизшой до Высовы римокатолицькой парохії, жебы занял ся організуваньом комітету будовы костела. Подля споминів Йосифа Ференца, єдного дня сідили в Гуті Высівській в ґазды о назвиску ґарнух, коли під його хыжу заїхал повіз з парохом і вікарийом. На звіданя, за чым всечестний отец пришол, мал одречы: добру новину приношу – будеме будувати костел в Высові. Інформация тотя спочатку выкликала серед них страх, зато же 28 римокатолицьких родин з Гуты

і 30 з Высовы не было в силі дивгнути фінансуваня будовы нового костела. Духовний одрнок лем, же о грошы не мусят ся трапити. Варунком переданя грошів на будову было завязана комітету будовы, до якого вошли ґаздове: ґарнух, Пенкаля, Окарма і Козік. По вшиткых формальностях священник выявил джерело фінансуваня будовы нового костела. Інформация тотя скоро розышла ся по Высові і по короткым часі серед лемківських жытелів, котры знали особу фундаторкы з Ріпок, явило ся підозріння, же тоты грошы не были переданы на будову костела в Высові, лем на каплицю на Яворі. Коли о. Дуда ся о тым дознал, одраз выслал лист до Америки, описуючы в ним, што ся поробило і попросил о спростуваня. Але нич лист дотер до Америки, фундаторка вмерла. Неодолга по тых подіях, комітет будовы

Вид каплиці, ок. 1960 р.,
фот. к. АО.

костела купил універсальний проєкт дерев'яного костела "типового для гірських земель" авторства видатного архітекта Здзіслава Мончеського і зачал рыхтувати дерево. Подля того самого проєкту, як перший, вознесено костел в Концльовій к. Грибова (в роках 1926-1929), а другий побудовано в Быстриці к. Сендзішова Малопольского (1932-1935).

Ініціатива будовы костела за грошы на будову каплиці на Яворі стрічала што раз більшы спротивліня місцевых грекокатолицьких вірних. Проявом того были численны протесты, зажаліня, керуваны головні через о. Дуду до костельных (обох обрядів) і державных інституцій. Наростаючий конфлікт злагодила сама Фірия Демяньчык. Мала піти до пароха в Ропі і повісти му, же будова каплиці на Яворі помалы ся кінчыт, бракує лем ґонтів на вкрытя даху, а кед уж зачала ся будова костела, най ся довершыт, але жебы был Покровы Божой

Матери. Згода пароха на таку мирну угоду скінчыла конфлікт о грошы на будову костела в Высові. Але вкрытий жаль серед Лемків остал аж до часу выселінь.

В 1945 р., вчас переселяня більшости жытелів Высовы до УССР, о. Михал Дуда передал ключы до церкви в Высові, Бліхнарці і каплиці на Яворі римокатолицькому пароху з Высовы – о. Теофільови Свьонткови, котрий восени одправил кермешове богослужыня в каплиці. В 1946 р. заступил го (він остал одделегуваний до Одырного) о. Мариян Матієвич, котрий, подіні як попередник, продолжал традицію, одправляючы в тым році послідне перед Акційом Вісла богослужыня. В 1947 р. введений был заказ підходжыня гу границы до 1 км. Лишена без буд-якой опікы каплиця стала ся схороніньом для жолнірів Войск Охороны Погранича, котры поступенно девастували ей внутри – м.ін. через спаліня ей выпосажыня.

В тым часі Анна Окарма (дівка Ф. Демяньчык) завдякы знаємости з комендантом стражниці ВОП в Высові – поручником Адамчыком, котрого дітми ся опікувала, парократні могла піти до каплиці на Яворі. Видок, якій там нашла, был страшний: вывалены двері, середина окопчена дымом з огніска, на підлозі рештки спаленого выпосажыня, з котрого выняла єдну з ікон Ш. Батюка.

Ситуация змінила ся по 1956 р., коли уж дакус свобіднійше мож было ходити на Гору Явір. Одраз А. Окарма підняла стараня забезпечити, а пак выремонтувати каплицю. Завдякы помочы Лемків з ЗША – головні ей близкій знаємій, п. Дзюбині, котра організувала серед емігрантів грошовы збірки на ремонт – повело ся основати ремонтный фонд і приступити

до необхідных робіт. Напочаток знищений ґонт на дасі вымінено на бляху. Тоты роботы вюл бляхар з Біча о назвиску Роман. Потім закуплено в Ремісничій Кооперативі в Бжозові плитки РСВ, якыма вкрыто підлогу. В 1972 р., тіж з ініціативы Анны Окармы, зачали ся роботы при поліхромії на стінах. Через більше як з рокы робили при ней студенты краківской Академії Красных Штук з працювні проф. Мечыслава Веймана: Юзеф Поґвізд (Новий Санч), Войцех Сарнецкій (Біч) і Александер Залускій.

В 1969 р. каплицю привернено до культу. Днешня Гора Явір єст найважнійшым лемківським святилищом і єдным з важнійшых в Польщы – так для грекокатолицьких, як і православных вірных. ●

Ф. Новак, 1986 р., фот. к. АО.

(1) Й. Т. Лещыньскій, Санктуаріум на Горі Явор, Маґуры 99, Варшава 1999, с. 49-53.

(2) Державний Архів в Кракові (дале: ДАКр), Дирекция Публичных Робіт (ДПР), 300, 51, брак нр карты.

(3) ДАКр, ДПР, 300, 51, к. 12.

(4) Документ підписаний через членів Гмінного Верхництва в высові: Ян Палубняк війт, радны: Гавриіл Гойсак, Михал Палиґа, Теодор Демяньчык, Петро Корін, Александер Дуркот, Коблош Йоан, М. Ферен та 2 нечытельни підписы; ДАКр, ДПР, 300, 51, к. 4.

(5) Як выже.

(6) ДАКр, ДПР, 300, 51, к. 3.

101 РОКІВ ТОМУ в Талергофі...

11 ЛИПЦЯ. — Передаю арештуваному Перегінцови хліб і сіль, котрой він барз потрібує. Посвячыня церкви одложено о тыжден, бо дощ пошкодил дах. Чытам «Postsecretar im Himmel».

В 21. бараку одбыл ся при чысленных гостях, переважні женської плоти, перший правдивий концерт. В передден праздника Петра і Павла, по вечырні поздравляме іменників. Пятеро люди – Иван Гайда, о. Петро Дуркот і інчы ідут до Грацу на суд.

13. ЛИПЦЯ. — Передаю Перегінцови через о. Крушыньского хліб і піл кіля цукрю. Пару люди одслано до Грацу на суд. Глібовицкій і Славко Кмицикевич погодили ся. Слідчий при переслуханях барз спрытні тлумачыт слова Лемків.

Перший концерт на пляцу.

14 ЛИПЦЯ. — Рано гарда хвиля, пополудни зас дощ. О. Малинич [Милянич? – ПТ] засуджений на два roky вязниці, з врахуваньом уж «одсіджених» семох місяців; за што, не знам. По полуденку, одпроваджаний через «цугсфірера», іде до арешту. Бідний чловек, на почті му вкрали 116 корон; мы зобрали для него дакус пінязів. Бере свої річы і пращат ся з нами. Мама в очах слезы.

Нашы селяне косят сіно за лагром. Днеска дают на сніданя фізолу, кукурудзянку, а на вечерю каву. Капуста гарді росне. Од америцкых емігрантів приходит для поділу медже Лемками 500 корон. Чест і слава америцкым Лемкам. Рускы плінны направляют дах бараку, вкрываючы го чымси подібным до папы.

Грінн был во вязниці і барз строго заказал давати вязненым студентам спожывны продукты і преказувати ім відомости о жыттю в лагрі. Знам, же Роман Макар сідит в маленькій келії з пятома арештуваныма. Як ся они там містят, для розуму непонятне, бо на видок не мож там змістити веце як троє люди. Гіссовскій тримат трафіку. Звільнений Папара выїзджат з Талергофу.

15 ЛИПЦЯ. — Рано дают кминкову зупу, а не фізолу. Ден теплий. Селяне з Лося приходят до нашого бараку і купуют на порційкы сливовицу або рум. Ввечер в бараку несут ся співы. Купуеме за дві короны фунт брындзі. Дохтор Могыльницькій діагнозувал в мя ревматизм мязів грубого тіла.

12 ЛИПЦЯ. — Праздник святых Петра і Павла. Ерцгерцог Леопольд Сальватор одвиджує Талергоф і обзерат церков. Він приіхал зо свитом двома автами і, обізіршы церков, поіхал назад. Полковник з офіцерами выіхал в колясці.

Аероплян розбил ся до іменту. Фрагменты його літачы зложыли на телігы і завлекли до гангару. Познаю о. Жубрида.

Дуже жінок воякы всадили до арешту зато, же з комунальных данських одіял повымітували папір і пошыли сой одіня.

Войсковы урядники берут собі до работы нашы дівчата. Німці вывозят єдном коровом і єдным коньом нечыстости з лагровых выходків. Пополудни зас ліє. Др Лякуста приносить річы замовлены через нас в фірмі «Кастнер & К» в Грацу. Вислоцкій Яков і Сандович [Тимофій – ПТ], оба дідусі, сідячы пред баракком бесідуют як Гервазий і Протазий з «Пана Тадеуша» Міцкевича. Ввечер зас ліє, але недолго; выходжу з Євстахійом Макаром на прогулку.

16 ЛИПЦЯ. — Боснякы і рускы плінны косят траву за лагром. Барановскій впал до фосы при кухні і вытхнул ногу; одраз повідомлят о тым власти лагру, надіючы ся на можливість отриманя даякых выгід. Баба – повитуха, прислана через дохтора, обізірила ногу і взяла ся до направляня.

О. Василий Курилло і о. Феленчак ділят присланы з Америки пінязі помедже Лемків. Зас была катастрофа аеропляна. Єден Лемко повідат потихы до Ванькы: «Слухай, Ваню, хыбалы і єдна з держав розлетит ся як тот европлян». Днеска дают: кминкову зупу, кукурудзянку з новыма комперяма, але без омасты. Картка паперя коштує в кантіні уж 4 гелеры.

Генеральне порядкування другого рейону. При 19. і 20. бараках будуют трибуны. Власти кажут пренести ся, і то ввечер, до 11. бараку. Кухні і баракы білят вапном. При церкви жінкы виют вінці. О 5. годині прибиват десятеро люди з коломыйского повіту. О. Владимир Мохнацкій мусит быти «конфініруваний».

Ввечер в бараку співы. Серед співаючых выділяють ся своїм приемным тембром і силом голоса селянок з Костаровец коло Санока, Євы Соболевской і Анны Масляной. Их спів выкликює миле вражыня і чысленны з насолодом слухають. Співають тіж студенты і гімназисты. Чути пісні: *Без росы травица вянет, без росы дерецо сохнет; По горам ходила; Как я у матушки жила; Юж ся вертаме зас; Ноч тиха, блазія минуты; Зашуміла березонька; Ой вербо, вербо кучерява; Як я была мала; В темным лісі; Кед мі пришла карта науковац; Не осенній мелкій дожджичек; Слаба я, слаба я, видно я умру; Укажи мні такую обитель; Пришол бы я до вас; А я вчера орал; У нас был такой Иван; Ой копал я керниченьку, раз-два-три; Як я піду на Мадяр, Я сом Циган; В Пермишли на Подзамчу; Дубе, дубе, што з тя буде; Стелися зелений барвінку і цілий ряд дальших пісен. Од часу до часу величні і міцно несут ся і такы пісні як: Коль славен і Пречыстая Діво Мати руского краю.* Неєден заплаче до заголовка, другим од переживаня і споминів течут слезы по лицах, невтераны, нескриваны.

Рускы военноплінны барз докладні і добрі крыют дахы бараків.

Для розвагы о. Феленчак оповідат селянам лемківску байку – як теля роджене селянином зіло го і лем ноги в боканчах лишыло.

Жыл-был — повідат — **хлоп, котрий пил лем молоко, інчого питя ся не хватил. Жена хтіла го одовчыти од той жадности гу молоку і гварит му, же кед дале буде лем молоко пил – вродит теля. Та хлоп не попустил, дале загылтувал ся молоком. Згруб од того, брюхо му росло і росло. Зачал ся бояти, же на жены очах вродит теля і втюк з дому.**

В лісі на дорозі, де ся загнал, нашол пару скорен. Вштурил ліскову паличку до ушок, превисил через плечо і повандрувал дале. Приходит ввечер гу якысій хыжці і дуркат до двери. Газда принял го на нічліг і казал му іти спати на пец, жебы ся загріл з дороги. Той самой ночы газді отелила ся корова, а же была студін – він дал телятко на пец, попри гостю. Раніцько-рано, коли вшыткы домашні іщы спали, пробудил ся гіст і, взрившы при собі телятко, встрашыл ся окропечні – же зыістили ся женины слова. Не думаючы, оділ ся скоро і, не попрощавшы ся ани з газдом, вышол з хыжы. Ани найдених на дорозі скорен не взял. А в них, о чым не знал, были остаткы ніг чловека, што го в лісі волци зіли.

Газда, кед ся пробудил, найперше спомнул сой о своїм гостю і дораз пішол гу пецу. Гостя на пецу не было, але крас скірні остали. Зачудувал ся газда і подумал: «О, видиш, якій добрий гіст – лишыл мі скірні! Но-ле, спрібую, ачий будут на мене.» І такой взял ся, же примірят. Та – нога не влізе, штоси заваджат. Вштурил руку до скірні і вытягнул одталь людску голень зо стопом! Встрашыл ся барз і летит гу жені, вказує скірню і кавалец ноги. «Пізрий — гварит — теля зіло хлопа, лем ноги в скірнях остали».

Хлоп вертат домів і тішыт ся: «О, як то добрі! Жена не виділа як ем теля вродил. А сміяла бы ся з мене».

Тота байка барз ся подабала селянам.

17 ЛИПЦЯ. — Піл семой рано іде на суд до Грацу Билинкевич. Порядкуют барак. Повітря чысте, небо синє, а на ним сивы хмары. В далекости видно червены дахы стрийскых хыж. При них горбки вкрыты виноградником. Аеропляны вздвигуют ся і, переважні, падають. Штефан з Бережан, плечатий, поставний, але слабого духа мужчына, проходячы попри кухні, голосно, але фальшувано, співат: «Она была файна, она была добра...». Розмахуючы кырмаком, покрикує до стрічаных люди: «Сун ся!» На його выхудженым і змореным голодом лиці являт ся усмішка. Взрившы, же хтоси іст хліб, підходит і просит: «Ліба!».

Декотры селяне, што маючт пінязі, ходят до бараку з палюнком. Пют порційка за порційком. Єден з них по выпитых кількох розплакал ся і, обнимаючы сусіда, гварит: «Дай нам Боже здравя!» По чым оба вертают ся до свого бараку спати. Ден ся минул, заран зас придут пити, забывати свою гірку долю. Так роблят ден-по-ден, докалы старчыт пінязів.

Слідчий преслухує шестьох вязненых. Хворого Григория Пірога пренесли з арешту до шпытала. Соболевскій, пильнуючы білизну, што сохне му на окружаючым лагєр огороджыню, проходит ся зо заложеныма за хырбет руками. На голові має старий чорний капелюх з трьома велькыма, масныма плямами.

ТЕОФІЛЬ КУРИЛЛО
Дневник Лемка з Талергофу
(Лемківскій Річник 2004,
великоруского языка перевюл
Петро Трохановскій)

Не знати мапу

На фотографії: Підписованя Шуманової декларації.
Жрідло: Wikipedia.

Вшытко, што Русины у державах, в котрых жыють, досягли, досягли дякуючі тому, же їх державы мали міцный інтерес належати до Европы. Найгірше суть на тім донесь Русины на Україні, котра аж так до Европы доста довгий час не хотіла. А днесь і кідь хоче, ментално є все обернута десь інде.

Менталне обернута України, головно кідь ся то потім прямо односить і на позицію Русинів, на їх права, чоловіка злостить, но не аж так, як кідь поспотрить на менталне обернута дакотрых Русинів. Позерати на то, што вшытко ся пише на соціалных сітях в різних русиньских группах, головно теперь, кідь є тема будучности Европской унії по Брексіті великым вопросом, мі часом запричинює шок. Чоловік собі нараз усвідомлює, же много людей якбач не знают мапу світа. І то не є добра вість.

То, же Европска унія має свої хыбы, же робить і діла, котры не суть пра-

вилны, же ся одрізала од жытелів і так далше, то вшыткы добры знаме. Брексіт є про унію як образок з філму Matrix, коли собі треба выбрати єдну із двох перулок. В припаді унії то значіть выбрати собі продовжованя той пути, котра допомогла ку тому, жебы результаты референдума у Великобританії были такы якы суть, котра помагать наростаню процент про екстремістичны політичны партії в окремых членьских державах, што може скінчити аж роспадом цілої унії, або собі выбрати нову путь, зрештатовати ся, змінити то, што є зле, і што допомагають наростаню зла в державах унії, пересвідчити людей, же проект унії є найліпшов гаранційов безконфліктной, народностно розмаїтой, просперуючой Европы, в котрій партії, якы належать до 30-ых років 20-го столітя, не мають што днесь робити.

Од Русинів, бы єм чекав, же будуть якраз они тьма, котры будуть під-

« В націоналістичній Европі, котрій подакотры, і кідь собі то не усвідомлює, тримате палці, на Вас, честованы Русины, не лем же не чекають вашы права, але ани єден найбідніший фестивал в тім найостат-нішим селі плачений з державных грошей »

тримувати далше фунгованя унії, но не все є тому так. На інтернеті мож видіти многих русиньских мудріяшів, котрым Брексіт поміг ку переживанню неповторятельной евфорії, котры вказують, векшынов з проросійских сайтів, на котрых є правда скоріше вынятком, як правилом, яка є Европа плана, зопсута, і найліпше бы было, кібы уж зарань нас вшыткых під свою покровительську руку взяв нянько Путін і був бы кінець того пекла, котре ся зве Европска унія.

І так знова зістають лем повторяти: Вшытко, што Русины у державах, в котрых жыють, досягли, досягли дякуючі тому, же їх державы мали міцный інтерес належати до Европы. Як раз то, же нашы державы по 1989-ім році вирішыли «іти на Запад»,

значіло много в области дотримованя людьских прав, охрани народностных меншын, охрани їх языків ітд. «Іти на Запад» значіло обовязково прияти много міжнародных договорів, котры ся спомянутых областей дотуляють, імплеметувати їх до державных легіслатів, што нам, Русинам, гарантовало наш розвиток, основаня нашых школ, інштитуцій, організацій, кодифікацію нашого языка по 40-ох роках насильной українізації. То, же нашы державы хотіли «іти на Запад», завершыло ся вступом нашых держав до Европской унії і поступным одкрываньом границі в рамках держав Шенгенського договору. Зато «іти на Запад» значіло вельо і про міжнародный русиньских рух. Нигда, може з вынятком добы, коли сьме жыли

в рамках Австро-Угорської імперії, не было простіше контактовати ся, робити сполочны події, навщівляти ся, знати о собі, бо границі просто не суть. І то, же не суть, ламле і границі між нами, границі, котры были неприродно в єднім народі выбудованы по Другій світовій войні. Самособов, лем нещастне Підкарпатя іщі все заживать то, што сьме мусили заживати мы вшыткы перед тым, як сьме «пішли на Запад».

Спомянати бы єм так само міг різны черезграницьны проекты, Словакія і Польща з того мають доста великый хосен, котры суть так само завдякы унії, і дякуючі котрым між нами нашыма селами суть новы мосты, в нашых селах і містах зреструктурованы культурны дома, дякуючі котрым суть одкрыты різны туристичны центры ці збудованы біцильовы стежки або стежки деревяных храмів, і тото вшытко помагать пропаговати наш регион, котрый бы іншак уж був якбач цілком забытый, помагать то пропаговати наш народ, нашу культуру.

Зато позерати на то, як ся хтось тішыть із Брексіту і надіяють ся, же конечно прийде і кінець унії, є про мене шоком. Немилым. Зьєдинена Европа є єдиный простор, в котрім можеме пережыти. Европа, в котрій бы дішло ку дефрагментизації, бы був простор, котрый бы сьме уж пережыти не мусили. В Европі, в котрій бы над здоровым розумом знова раз выграв націоналізм, правіцьовый екстремізм, бы сьме были лем єднов з меншын, і меншыны до націоналістичной політики не належать. В радикалізующей ся Европі, котра бы мала быти радше під покровительством Москвы, як зьєдинена в Бруселі, бы нас тоты фіглі барз скоро перешли. Же уж єдну скушеность з покровительством Москвы в історії маєме, она значіла тых 40 років українізації, і на то не памятаєме, є смутне.

Кідь є тото вшытко мало зрозуміле, і вызерать то як висока політика, треба то повісти просто. Мапу світа, в котрій ся не знаме орієнтовати, дакус зілуструєме. В націоналістичній Европі, котрій подакотры, і кідь собі то не усвідомлює, тримате палці, на Вас, честованы Русины, не лем же не чекають вашы права, але ани єден найбідніший фестивал в тім найостатнішим селі плачений з державных грошей. А вы фестивалы предці так любите... ●

Події в найблизшым тыжні:

2

13.-15.07.2016

Медіи бездержавных наций – конференция Вейгеро, Гдыня

Стоваришыня Кашебско Еднота і Свобідний Европейскій Союз (European Free Alliance) в днях 13.-15. липця/юлия 2016 р. в Вейгерові і Гдыни організує конференцію, присвячену роли меншыновых медий як фактора спераня і розвитку достоменности европейских бездержавных наций.

1

12.07.2016

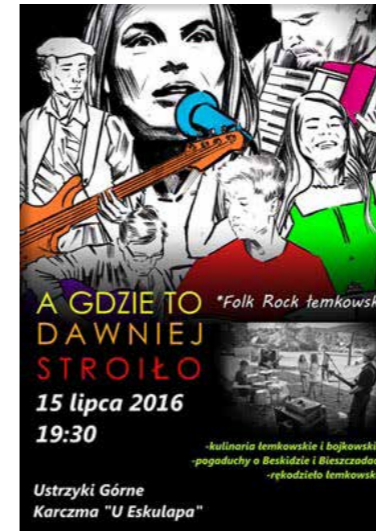
Православне полонництво на св. Гору Явір – конец Св. Гора Явір

5

15.07.2016

А де то давніше строіло – концерт Корчма «U Eskulapa», Устрикы Выжні, 19.30 год.

7

16.07.2016

Лемківське Літо 2016 Чмель, 14.00 год.

В селі Чмель на чужині одбуде ся циклична уж подія пн. «Лемківське Літо 2016». Є то стріча організувана Православном Парохійом Св. Тройці в Любіні, а партнерує їй село Чмель та Уряд Міста Хоцянів.

6

16.07.2016

VII Русиньска Ватра на Малім Липнику Малий Липник, 17.00 год.

8

17.07.2016

Концерт ансамблю Серенча Каштель в Шымбарку, 17.00 год.

На закінчяня біцигльового райду в Шымбарку заграг ансамбль Серенча, промуючы при нагоді виданя своей новой платні «Ой ле лем»

3

13.07.2016

Табір «Як жыли нашы предкы?» – початок Лемківска Едукацияна Загорода, Гладышів

Того рока уж третій раз буде мож задармо провести част вакаційного часу і взяти участ в таборі Стоваришыня Руска Бурса пн. Як жыли нашы предкы?, якій буде проходил традиційні в Лемківській Едукаційній Загороді в Гладышові.

4

14.07.2016

«Вытварны діла Василя Чурея» – вернісаж выставки

Словацкій Народный Музей – Музей Русиньской Культуры, Пряшів, 15.30 год.

Скоропис

змінюючи названя Московского Проспекту на Проспект Степана Бандеры. Причином такого рішыня мала быти тырваюча в державі декомунізація. 87 з 97 голосуючых было «за», 10 ся стримало, ништо не был противний. Такій систем голосуваня мож підповісти вшыткым децидентам, голосуючым напр. в русиньскых справах од самоурядів по Верховну Раду – най вшыткы голосуючы стримуют ся од голосу, товды піде ясний комунікат, же НИХТО НЕ БЫЛ ПРОТИВ.

Демко Трохановскій
demko@lem.fm

Днес, такой вшытко мі сходит на Радийо Свобода, а кед уж так добрі мі іде, продолжу, же на його портали явил ся текст, в котрым Национальна Рада Жен України плянує представити на засіданю Організації З'єднаных Націй проблем лінгвоциду українського языка. За порадами науковців, треба бы было міцно доводити, же такій проходить, або проходил, зато ліпше проблем ввести до українських законів. Мене лем интересує, як буде фунгувал тот закон, понеже Україна не барз розберат ся во вшыткых –цидах. Проходячий уж 25 років в свободній українській державі русиньскій етноцид, а в тым і русиньскій лінгвоцид, то лем проблем называний їхніма експертами «маґочізмом», а намаганя великой части Поляків, жебы Вольнь назвати геноцидом, то в Україні найчастійше «траґедия». По введіню лінгвоциду до законів придало бы ся іщы ввести оба спомнены понятя і «маґочізм», і «траґедию». Най буде науково, мирно, а предовшыткым, справедливо.

А кед сме при законах, як подало м.ін. Радийо Свобода (а як!), президент України підписал закон, подля котрого пісні в українськым языку маюти обнимати антенный час в ефірі радийовых стаций не меньше як 35% загального обсягу. Того рода законы існуют уж в вельох державах світа, але звертам увагу на тото, понеже думам, же взором до того были деякы проекты, фінансуваны з кышені польского податника. Смотриачы на деякы музычны гранты в остатніх роках, котры мали сперати лемківску культуру достоменніст і мали нам дати (чит. выдати) платні зо співанками в стох процентах в лемківськым языку, часто маме так, же мін. 35% то українскы пісні, друге 35% то тзв. «інчы», а на лемківску музыку остає меншына. Ту ся нам вшытко згодит, бо процентова квота згідна ту ест ачий на понадержавным рівни, а наша меншына – згідні зо статусом языка – як і в польськым контрактowym соймі в 1989р., мусит нам старчыти.

На фоні того, што ся діє в Польщы і на Україні, в звязку з річницюм Вольня і закликыма обох сторін о мирний і терезвий підхід гу тій темі, столичне місто Київ (по правді – його містецкы депутаты) на пару днів до кульмінації пропамятных акцій, в духу закликів обох сторін о пробачыня провин, дало подарок цілому світу,

ЛЕМКО

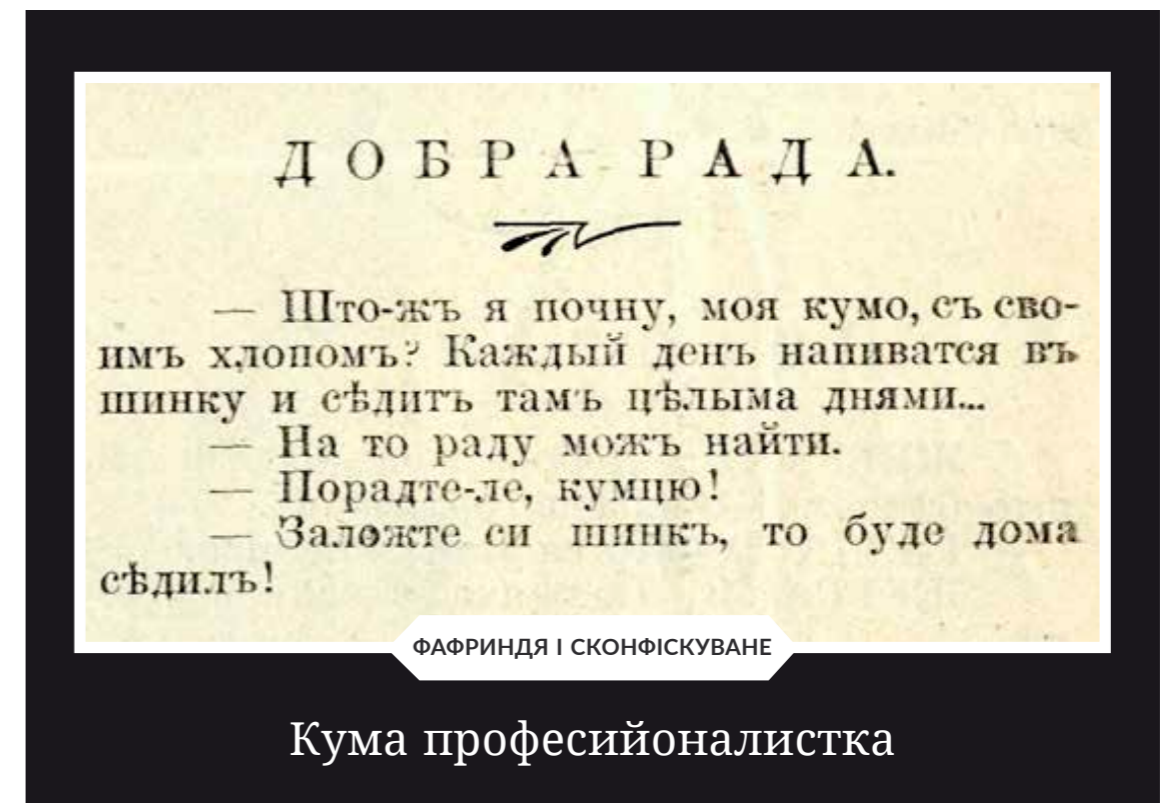
ГАЗЕТА ДЛЯ НАРОДА.

надаваная на языкѣ, наближенномъ до лемковского говора.

Нихто нас так не потішыт, як добра кума. Осибливо товды, коли кума знає професийнальну пораду дати. В нашым припадку кумина добра рада така, жебы і домашнє жытя професийналізувати. І з хыжы зробити місце работы.

Гейбы нич чудне, шак каждый ґазда на ґаздівці мусіл быти професийний. Нашій підредакції новинарска работа тіж найліпше іде дома. Страплены сме лем товды, як наш шефредактор наказує зробити нам інтервю з кумом. А уж ест нам цілком не до сміху, коли інтервю маме брати в кумовій хыжы.

«ЛЕМКО» – ґазета для народа – ч.8. за 1912 р.

Богдан Ґамбаль
gambal@lem.fm

